

שנה שניה

ברקאי

היחס לכסף

מה עושה הכסף

יום אחד הלכתי שם עם מכר הודי לקולנוע, שהוצג בו סרט תעמולה אמריקני (...): אדם באמריקה - הדגימו לנו שם - יוצא לעבודה בבית-חרושת כפועל פשוט, ובסוף השבוע הוא מקבל את משכורתו וקונה לעצמו חליפה אחת; בחודש הבא הוא קונה חליפה שנייה; מיד הוא עולה בדרגה ומחליף את דירתו בת שני החדרים בגדולה הימנה, בת שלושה חדרים. למועד השנה הוא מתחיל לחסוך לרכישת בית משלו; התחיל במכונת ישנה, והגיע לדגם חדיש יותר; אשתו התחילה במכונת כביסה בלבד, וכבר זכתה למטבח אוטומטי. עתה שניהם חולמים על טלוויזיה וברכת-שחייה משלהם.. ללמדך, מה טובו אוהליך אמריקה, ומה מאושרים כל בניך...

עמדה שעת ערב כשיצאנו מן ההצגה. הלכנו ושתקנו. פתאום התעורר ההודי מהרהוריו ושאל: "האם היית אי-פעם באמריקה?" - "כן" אמרתי. "הגד נא", אמר, "האם זהו תיאור של אמת? האמנם שם כולם כל כך רעבים? ... כלומר: אינם שבעים לעולם? תחילה שני חדרים, ואח"כ שלושה, ואח"כ בית, ואח"כ מכונת, ואח"כ טלוויזיה? הרושם הוא, ששם כולם גוועים ברחובות, מבוקר עד ערב, כל הימים! מסכנים...". הוא נאנח ואנחנו המשכנו ללכת; בזהירות רבה נאלצנו ללכת, בשבילי עקיפין, כי ברחוב כבר השתטחו שלדי האדם בבלאותיהם (בגדיהם הקרועים)...

(עזריאל שרליבך*, הודו - יומן דרכים, עמ' 34-33)

- כיצד מתייחס האדם ההודי ל"חלום האמריקאי"? מדוע לפיו האמריקאים "אינם שבעים לעולם"?
- מהו מצבם הכלכלי הרווח של ההודים המתוארים בספור? האם הם שבעים? (עינינו גם במקור.1.בדף התרחבות)
- מהו "רעב" ומהו "שובע" לפי הסרט האמריקאי ולפי האדם ההודי?
- מהי חשיבותו של הכסף בחיים לפי כל אחת מהדעות?
- מהו חשיבותו של הכסף בחייכם? עם מי אתם מסכימים יותר, עם התפיסה ה"אמריקאית" או ה"הודית"?
- כיצד לדעתכם יש להתייחס לכסף? לזלזל בו, להימנע מהתעסקות בו, או דווקא לנסות להשיג אותו ולהתעשר?

כסף הוא אמצעי ההישרדות שלכם. הדין שאתם הורצים על מקור המהייה שלכם הוא הדין שאתם הורצים על החיים שלכם. אם הכסף מושהת, אז דנתם לכף חובה גם את הקיום שלכם... תנו לי לתת לכם עצה קטנה לגמי רמזו שעוזר לפענח את אופיים של אנשים: מי שמוקיע כסף, השיג אותו במרמה; מי שמכבד כסף, הרוויח אותו ביושר... כל עוד אנשים חיים יחד בעולם הזה וזקוקים לאמצעים לעשות עסקים זה עם זה - התחליף היחיד שיעמוד לרשותם, אם יוותרו על הכסף, הוא לזע רובה.

(אינ' ראנד**, מרד הנפילים, עמ' 345-344)

- מדוע קובעת אינ' ראנד ש"מי שמוקיע כסף, השיג אותו במרמה"?
- מה הסיבה המובילה אנשים "להוקיע כסף"? האם הוקעה זו נובעת מחוסר הערכה כלפיו?
- מדוע הכסף חשוב לפי אינ' ראנד? מה דעתה על מי שמזלזל בערכו?

"והכסף יענה את הכל" (קהלת י"ט) - רבי לוי אומר, הכסף פעמים נענה ופעמים מענה, פעמים נענה כשעושים בו צדקה, פעמים מענה כשאין עושים בו צדקה הוא מקטרגו (מלמד רעה על האדם).

(תורה תמימה קהלת י"ט, ע"פ קהלת רבה שם)

- מה הסיכון והסיכוי שבכסף לפי כל אחד מהמקורות? ולדעתכם?
- מה היחס הנכון לכסף על פי כל אחד מהמקורות?
- מדוע העוני חשוב לפי רבנו חננאל? כיצד הוא לומד זאת מהאמרה שמשווה את ישראל לסוס?
- מה גורם לכסף לענות (על צורך) ומה גורם לו לענות (את האדם) לפי המדרש בקהלת?

* רבי חננאל בר חושאל [קירואן (כיום תוניסיה), 1055-965] היה רב ופוסק, מפרשני התלמוד ומחכמי ישראל הבולטים במאה ה-10. פירושו לתלמוד הוא הראשון מסוגו.

* אינ' ראנד (נולדה ברוסיה ב-1905, נפטרה בארה"ב ב-1982), סופרת ופילוסופית אמריקאית יהודייה, שזכתה לפרסום בזכות ספריה "מרד הנפילים", "אנו החיים" ו"במעייני המתגבר", ובזכות פילוסופיית האובייקטיביזם שלה.

* ד"ר עזריאל קרליבך (נולד בגרמניה ב-1909, נפטר בישראל ב-1956) היה עיתונאי ופובליציסט בתקופת היישוב ובימי ראשית המדינה. שימש עורכו הראשון של העיתון "ידיעות אחרונות" ומייסדו ועורכו הראשון של העיתון "מעריב".

"ומה אתה עושה עם חמש מאות מיליון כוכבים?" - "כלום, הם שלי." (...) "ומה הטעם בכך שאתה בעליהם של הכוכבים?" - "הטעם הוא בכך שהם עושים אותי איש עשיר." "ומה הטעם בכך שאתה עשיר?" - "הטעם הוא שאני יכול לקנות עוד ועוד כוכבים, אם הם מתגלים." (...) "ומה אתה עושה איתם?" - "אני מנהל אותם", השיב איש העסקים. "אני סופר אותם ושוב סופר אותם. זו מלאכה קשה, אבל אני אדם רציני!" דעתו של הנסיך הקטן עדיין לא נחה.

"אם יש לי צעיף", הוא אמר, "אני יכול לכרוך אותו על צווארי ולקחת אותו איתי. אם יש לי פרח אני יכול לקטוף אותו ולקחת אותו איתי. אבל אתה לא יכול לקטוף את הכוכבים מהשמים." - "לא, אבל אני יכול להכניס אותם לבנק". "מה הכוונה בזה?" - "הכוונה היא שאני יכול לרשום את מספר הכוכבים שיש לי על פיסת נייר קטנה, ואז להניח את הנייר במגירה ולנעול אותה במפתח". "וזה הכל?" - "די בכך", אמר איש העסקים. (...) דעותיו של הנסיך הקטן בנוגע לדברים בעלי חשיבות, היו שונות מאד מאלה של המבוגרים. "אני הנני בעלים של פרח", הוא המשיך, "שאני משקה בכל יום. יש לי גם שלושה הרי געש שאני מנקה בכל שבוע (אני מנקה גם את הר הגעש הכבוי - לעולם אין לדעת). להרי הגעש שלי ולפרח שלי יש תועלת מכך שאני בעליהם. אבל אתה, לכוכבים אין תועלת מכך שהם שלך..."

(אנטואן דה סנט-אקזופר*, הנסיך הקטן, עמ' 43-41)

<p>· האם הכוכבים/הכסף מהווים אמצעי עבור איש העסקים, או שהם הפכו למטרה בפני עצמה? (עיינו גם בדבריו של קרל מרקס, מקובל 2 בדף ההרחבות)</p> <p>· מהי הביקורת של הנסיך הקטן כלפי המקום של הכסף בעולם ה"מבוגרים"?</p>		<p>· מהי שאיפתו של איש העסקים? מה התועלת שצומחת לו מכוכביו? מה עניינה של בעלות על דברים לפי הנסיך הקטן?</p>
---	---	---

התשוקה לכסף, בניגוד לתשוקה לבוטנים מצופים, היא תשוקה שאינה מוגבלת על ידי האובייקט (החפץ) שלה או על ידי הצרכים שלנו. במילים פשוטות: כסף אפשר לרצות ללא גבול, בניגוד לתשוקות לדברים, שהן מוגבלות, שכרוך בהן אופק של סיפוק או אפילו גבול של "יותר מדי", שמעבר לו הנחשק הופך בלתי נסבל. במילים פשוטות עוד יותר: אף פעם אין "יותר מדי" כסף. (...) בדרך כלל אנחנו מניחים כי הדברים קיימים לפני התשוקה שלנו אליהם או בנפרד ממנה (בוטנים קיימים ללא קשר לאופן שבו אנו מתאווים אליהם), ואילו מההערה של מרקס משתמע כי במקרה של כסף הקשר בין הדבר ובין התשוקה אליו הוא פנימי יותר. אם נקצין את ההיגיון הזה, האפשרות שמשתמעת מדבריו של מרקס היא שבמקרה של כסף, אין זאת שהדבר מחולל תשוקה, אלא להפך: התשוקה היא שמכוננת את הדבר. (נועם יורן**, כסף, מפתח 2011/4, עמ' 31)

<p>על פי התמונה שמציג יורן, האם הכסף הוא אמצעי או מטרה? מה הופך אותו לכזה? (להרחבה מומלץ לעיין במקורות 3-4 בדף ההרחבות)</p>		<p>מה מייחד את התשוקה לכסף על פני תשוקות לדברים אחרים על פי נועם יורן?</p>
<p>האם עושר הוא דבר בעל ערך בעיניכם? האם יש ערך בעושר מעבר לאפשרויות שהוא נותן? (להרחבה עיינו במקורות 5-8 בדף ההרחבות)</p>		<p>האם עושר הוא דבר בעל ערך בעיניכם? האם יש ערך בעושר מעבר לאפשרויות שהוא נותן? (להרחבה עיינו במקורות 5-8 בדף ההרחבות)</p>

"ויקם משה את המשכן" מכאן אמרו שאין השכינה שורה אלא על חכם גבור ועשיר: (מדרש אגדה (בובר) שמות פרשת פקודי מ) שיהיה שלם מכל דבר ולא יצטרך לאהר זולתו. (שיטה מקובצת***, נדרים לח ע"ב) אבל כמה שהצריך לנביא להיות גיבור ועשיר צריך טעם. וקצת המפרשים פירשו (...עשיר, שתהיה לו מדת ההסתפקות (... ואין דכריהם נכונים (... והתשובה כזה שאם יצטרך הנביא הנבואה להשלים (להביא שלמות) לעצמו לבד (ו)לא לזולתו, היה ראוי שינבא מי שימצאו בו השלמויות אשר תושלם הנפש בהם (גם אם) יהיה הגוף שלם או חסר, אבל הנביא שינבא להמון ומודיע מה שצוהו השם יתברך, יצטרך שיהיה נבחר ונרצה מכל הכתות - מאוהבי החכמה ואוהבי העושר ואוהבי הגבורה, ושישלימו לו מעלות המדות... ולזה צריך הנביא שישלימו לו המעלות השכליות וההמוניות. (דרשות הר"י****, דרוש ה)

<p>· מה ערכו של העושר על פי כל אחת מהאפשרויות העולות?</p> <p>· האם לפי הר"ן הנביא צריך להיות עשיר רק בשביל שהעשירים יקשיבו לדבריו?</p> <p>· האם יש עניין בעצם זה ש"איש ציבור" יהיה עשיר?</p>		<p>· מדוע הנביא צריך להיות עשיר לפי כל אחד מהפירושים?</p> <p>· מדוע הנביא צריך להיות "נבחר ונרצה" על כת אוהבי העושר לפי הר"ן?</p>
--	---	---

* אנטואן דה סנט-אקזופר (צרפת, 1900-1944) היה טייס, סופר, משורר ועיתונאי צרפתי, שנודע בעיקר בזכות ספר הילדים שכתב "הנסיך הקטן".

** נועם יורן (ישראל) דוקטור לפילוסופיה, חוקר במרכז מינרבה למדעי הרוח באוניברסיטת תל אביב ומבקר טלוויזיה.

*** שיטה מקובצת - חיבורו של הרב בצלאל אשכנזי (נולד במצרים ב-1520, נפטר בארץ ישראל ב-1592). אסופה נרחבת של פירושים וחיידושים על התלמוד מאת חכמים שונים, למן סוף תקופת הגאונים ואילך.

**** רבי נסים בן ר' ראובן גירונדי (ספרד, -1315), פרשני הר"ן, מגדולי פרשני התלמוד. בנוסף היה סופר סת"ם, רופא, ובעל השכלה מדעית ופילוסופית.